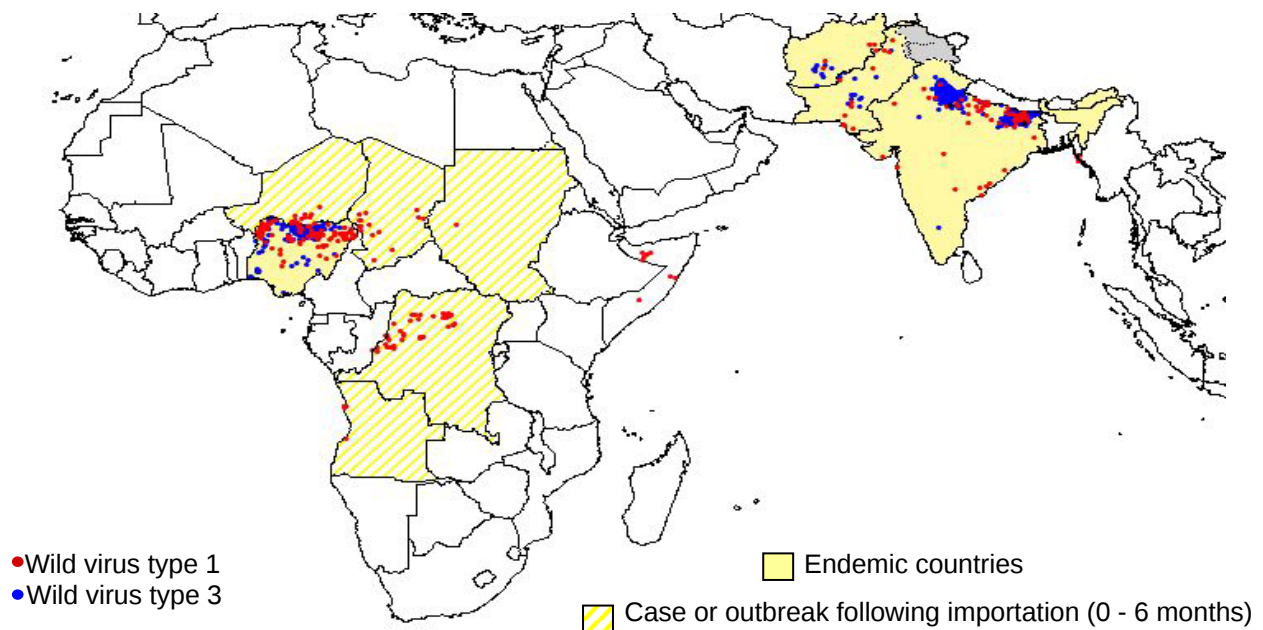

Polio Eradication: An Unfinished Agenda in Global Disease Control

Wild Poliovirus*, 02 Jan 2007 – 01 Jan 2008

> แพทย์หญิงปิยนิตย์ ธรรมาภรณ์ภิลาส

ทั่วโลกได้ลงนามรับรองปณิธานว่าด้วยความมุ่งมั่น การปกป้อง
คุ้มครองและการพัฒนาเด็ก และเริ่มต้นโครงการกวาดล้างโปลิโอเมื่อปี
2531 ด้วยความเชื่อมั่นว่า ความร่วมมืออย่างมุ่งมั่นในการให้วัคซีนโปลิโอ
ครบ 3 ครั้งให้ครอบคลุมเด็กมากกว่าร้อยละ 90

การเฝ้าระวังตรวจสอบผู้ที่มีอาการอัมพาตคล้ายผู้ป่วยโปลิโอ
การสอบสวนควบคุมโรคอย่างทันทั่วถึง และการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอ
เป็นประจำทุกปี เพียงพอที่จะดำเนินการให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงได้ในปี
2543 เมื่อเริ่มต้นโครงการมีผู้ป่วยโปลิโอทั่วโลกปีละประมาณ 350,000
ราย มากกว่า 125 ประเทศ ที่ประชากรได้รับความทุกข์ทรมานจากการ
เจ็บป่วยด้วยโรคนี้ จากความเพียรพยายามในการดำเนินการมาจนถึง
ปัจจุบัน ส่งผลทำให้ผู้ป่วยลดลงอย่างมาก และประเทศที่ยังคงมีการระบาดของ
ของโรคอยู่ (endemic countries) เหลือเพียง 4 ประเทศ คือ ประเทศไนจีเรีย
อินเดีย ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน อย่างไรก็ตามพบว่า บางประเทศที่
เคยปลอดจากโรคโปลิโอกลับมีรายงานผู้ป่วยเกิดขึ้นใหม่ อันเป็นผลมา
จากความเข้มข้นในการดำเนินงานที่ลดลงขาดความต่อเนื่องในการเฝ้า
ระวังและป้องกันโรคที่เข้มแข็ง และประเทศประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้
เช่น ไนเจอร์ สาธารณรัฐคองโก โซมาเลีย แองโกลา ซึ่งเป็นประเทศที่

อยู่ในแอฟริกาและประเทศที่อยู่ในเอเชียใต้ และตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ บังกลาเทศ เนปาล และโดยเฉพาะที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ประเทศพม่า ที่อยู่ติดกับประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยยังมีความเสี่ยงอย่างมากที่จะมีการนำเข้าเชื้อโปลิโอเข้ามาสู่ในประเทศไทยได้

Total cases	Year-to-date 2007	Year-to-date 2006	Total in 2006
Globally	895	1848	1997
- in endemic countries:	801	1731	1869
- in non-endemic countries:	94	117	128

สถานการณ์ผู้ป่วยโปลิโอทั่วโลก ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2550 มีรายงานผู้ป่วยทั้งสิ้นจำนวน 895 ราย ร้อยละ 89.5 เป็นผู้ป่วยที่อยู่ในประเทศที่มีการระบาด ในภาพรวมจำนวนผู้ป่วยมีแนวโน้มลดลงจากปีที่ผ่านมาเล็กน้อย

ประเด็นสำคัญ : ในจิเรีย อินเดีย ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน

มีคำถามสำคัญที่ต้องพิจารณาว่า หลังจากการดำเนินงานมา 20 ปี ทำไมประเทศเหล่านี้จึงยังไม่สามารถกวาดล้างโปลิโอให้หมดไปได้ ประเด็นปัญหาหนึ่งคือ ความร่วมมือในระดับชุมชน ในการมารับการหยอดวัคซีนทั้งในการให้บริการปกติและการรณรงค์ประจำปี ประเทศในจิเรียเป็นประเทศสำคัญที่มีปัญหานี้ มีการปฏิบัติการเสกวัดวัคซีน ประชาชนและผู้นำชุมชนเชื่อว่าวัคซีนโปลิโอชนิดกิน (OPV) เป็นผลิตภัณฑ์จากประเทศตะวันตก การรณรงค์ให้วัคซีน OPV มีวัตถุประสงค์ร้ายเพื่อทำลายล้างเผ่าพันธุ์มุสลิม เมื่อประชาชนไม่นำบุตรหลานมารับวัคซีน ก็ทำให้มีเด็กที่ไม่มีภูมิคุ้มกันต่อโรคจำนวนมากและเกิดการระบาดใหญ่ของโรคตามมา หลังจากความพยายามอย่างหนักในการทำความเข้าใจกับทุกภาคส่วนของสังคม ในปัจจุบันสถานการณ์ในประเทศในจิเรียเริ่มดีขึ้น จำนวนผู้ป่วยโปลิโอในแต่ละปีเริ่มมีน้อยลงในประเทศอินเดีย ส่วนประเทศปากีสถาน และอัฟกานิสถาน ก็มีปัญหาเรื่องความร่วมมือในระดับชุมชนเช่นกัน แต่สาเหตุส่วนใหญ่ เกิดจากความไม่สงบในพื้นที่ และความยากลำบากในการเดินทางมารับบริการ

ประเด็นปัญหาต่อมาคือ สภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม แม้ว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศจะพยายามอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการบริการวัคซีน โดยเฉพาะในการรณรงค์ จัดการรณรงค์ให้มากถึง 6 ครั้งต่อปี เพื่อให้ความครอบคลุมวัคซีนสูง และครอบคลุมทุกชุมชน แต่เนื่องจากสภาพชุมชนซึ่งมีการเคลื่อนย้ายประชากรสูง ประชากรแออัด เช่นตัวอย่างในประเทศอินเดีย ปากีสถาน ก็เป็นเหตุให้ยังคงมีเด็กที่ไม่ได้รับบริการวัคซีน นอกจากนี้สภาพแออัดและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขอนามัย เช่น การไม่มีน้ำสะอาด การใช้ส้วม การไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร รับประทานอาหารด้วยมือ ก็มีส่วนช่วยให้การถ่ายทอดเชื้อจากอุจจาระของเด็กคนหนึ่งไปยังเด็กคนอื่น ๆ เป็นไปได้ง่ายและบ่อยขึ้น ในชุมชนที่สิ่งแวดล้อมไม่ถูกสุขอนามัยเหล่านี้ หากจะกำจัดโรคโปลิโอให้หมดไปจากพื้นที่ จะต้องให้บริการวัคซีนให้มีความครอบคลุมสูงกว่าชุมชนทั่วไป

การสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคหลังได้รับวัคซีน OPV ในเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มี Enterovirus ชุกชุม ก็เป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่เป็นที่ถกเถียงวิเคราะห์วิจัยอยู่ในขณะนี้ ยกตัวอย่างในพื้นที่ที่ยังมีการระบาดของโรค ซึ่งอยู่ในเขตประเทศอินเดียตอนเหนือ เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาทางสุขอนามัยอย่างมาก และมี Enterovirus ชุกชุมมาก เด็กบางรายได้รับวัคซีน OPV มากกว่า 10 ครั้ง แต่ก็ยังไม่มีความปลอดภัยในการบริการ หรือการควบคุมคุณภาพวัคซีน แต่มีความเป็นไปได้ว่า การสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคในลำไส้ของเด็กไม่ดีพอ เนื่องจากเชื้อไวรัสอ่อนฤทธิ์จากวัคซีน OPV ต้องแข่งขันแข่งชิงกับ Enterovirus อื่นๆ ในลำไส้ของเด็ก ในระยะ 4 - 5 ปีหลังมานี้ องค์การอนามัยโลกได้เริ่มนำวัคซีน OPV ชนิดที่มีไวรัสอ่อนฤทธิ์ยับยั้ง 1 ชนิดเดี่ยว (monovalent - type 1) มาใช้แทนวัคซีน OPV แบบปกติซึ่งมีไวรัสอ่อนฤทธิ์สามชนิด (trivalent - type 1, 2 และ 3) เพื่อหวังกระตุ้นให้การสร้างภูมิคุ้มกันต่อเชื้อโปลิโอชนิดนั้นๆ ดีขึ้น ซึ่งก็ได้ผลดีสามารถลดจำนวนผู้ป่วยจากเชื้อยับยั้ง 1 ในทุกพื้นที่ลงได้อีกกลวิธีหนึ่งที่อยู่ในระหว่างศึกษาทดลอง คือการให้วัคซีนโปลิโอชนิดฉีด (IPV) แก่เด็กก่อน เพื่อหลีกเลี่ยงการรบกวนการสร้างภูมิคุ้มกันจาก Enterovirus ในลำไส้ ด้วยปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าโครงการกวาดล้างโปลิโอระดับโลกนี้ ยังมีได้มือนาคตที่สดใส ครอบงำที่เรายังไม่สามารถแก้ปัญหาในประเทศที่ยังคงมีการระบาดของโรคได้

งานกวาดล้างโปลิโอในประเทศไทย: เมื่อไรจะสำเร็จ

ประเทศไทยปลอดโรคโปลิโอมาแล้วกว่า 10 ปี หลังจากมีผู้ป่วยรายสุดท้ายเมื่อเดือนเมษายน 2540 แต่ยังคงต้องการดำเนินงานตามกลวิธีหลัก 4 ประการไว้ให้เข้มแข็ง เพราะทราบว่าประเทศไทยยังมีความเสี่ยงที่จะมีการนำเชื้อไวรัสโปลิโอเข้ามาสู่ประเทศได้ตลอดเวลา จากการเดินทางท่องเที่ยว ติดต่อค้าขาย รวมทั้งมีการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามถิ่น และแรงงานต่างด้าว

จากการเฝ้าระวังติดตามสถานการณ์การระบาดของโรคโปลิโออย่างต่อเนื่อง พบว่ามีการแพร่กระจายเชื้อโปลิโอจากประเทศอินเดียไปยังประเทศใกล้เคียง คือ เนปาล บังกลาเทศ และพม่า ซึ่งไม่มีรายงานผู้ป่วยมาประมาณ 4, 5 และ 7 ปี ตามลำดับ โดยเฉพาะประเทศพม่าในปีนี้มีผู้ป่วยโปลิโอแล้วถึง 11 ราย สำหรับประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งไม่มีรายงานผู้ป่วยมาเป็นระยะเวลา 10 ปี ก็ยังเกิดการระบาดอย่างรุนแรงในประเทศ ชั่วในปี 2548 โดยคาดว่าจะมีสาเหตุจากกลุ่มคนที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์ และผู้ไปใช้แรงงานในประเทศที่มีการระบาดของโรคแล้วนำเชื้อโปลิโอกลับมาแพร่ระบาดในประเทศ

ดังนั้นทุกท่านคงทราบคำตอบสั้นๆ ได้ว่าประเทศไทยจะหยุดดำเนินงานตามโครงการกวาดล้างโปลิโอได้ก็ต่อเมื่อเชื้อโปลิโอได้หมดไปจากโลกนี้แล้วเท่านั้น

กลวิธีหลัก 4 ประการ

- ☛ ครอบคลุม OPV ครั้งที่ 3 ในเด็กอายุครบ 1 ปี ต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
- ☛ เฝ้าระวังค้นหาผู้ป่วยที่มีอาการอัมพาตกล้ามเนื้ออ่อนแรงอย่างเฉียบพลัน (AFP)
- ☛ สอบสวนและควบคุมโรคในผู้ป่วย AFP ทุกรายอย่างเหมาะสม
- ☛ รมณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอแก่เด็กกลุ่มเสี่ยงเป็นประจำทุกปี